पौत्रे नृपभेदे। "विजयस्य धृतिः पुत्रस्तस्य पुत्रो धृतव्रतः" हरिवं०३१अ०। धृतिशब्दे दृश्यम्।

धृतात्मन् त्रि० धृत आत्मा येन। १धैर्य्यान्वितचित्ते २विष्णौ पु०। "धृतात्मा नियमो यमः" विष्णुस०। एकरूपेण जन्मादिरहिततया स्थित आत्मास्येति" भा०।

धृति स्त्री धृ–क्तिन्। १धारणे २तुष्टौ ३धैर्य्ये "धृतिरस्तमिता रतिश्च्युता" रघुः "धृतिर्धैर्यं प्रीतिर्वा" मल्लि०। विष्कम्भादिमध्ये ४अष्टमे योगभेदे मेदि०। "अतिगण्डः सुकर्मा च धृतिः शूलं तथैव" ज्यो०। ५सुखे हेमच०। गौर्य्यादिषोड़शमातृमध्ये ६मातृकाभेदे। मातृकाशब्दे दृश्यम्। अष्टादशाक्षरपादकछन्दोमात्रे उक्तान्युक्तेन्युपक्रमे धृतिश्चातिधृतिश्चैव कृतिः प्रकृतिराकृतिः" वृ० र०। ७मानसधारणाभेदे 'धृतिरधृतिर्ह्रीर्वीर्मीरित्येतत् सर्वं मनएव" श्रुतिः। सा च सात्त्विकादिभेदेन त्रिधा यथाह गीतायाम् "धृत्या यया धारयते मनः प्राणेन्द्रियक्रियाः। योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ! सात्त्विकी। यया तु धर्मकामार्थान् धृत्या धारयतेऽर्जुन!। प्रसङ्गेन फलाकाङ्क्षी धृतिः सा पार्थ! राजसी। यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च। न विमुञ्चति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ! तामसी"। ८दक्षसुतारूपधर्मपत्नीभेदे "ददौ स दश धर्माय" इत्युपक्रमे धर्मपत्नीशब्दे उक्त वाक्ये ३८५७पृ०दृश्यम्। ९जयद्रथनृपस्य पौत्रे पु०जयद्रथस्तु राजेन्द्र! यशोदेव्याम् व्यजायत। ब्रह्मक्षत्रोत्तरः सत्यां विजयो नाम विश्रुतः। विजयस्य धृतिः पुत्रः" हरिवं० ३१अ०। १०मैथिले राजभेदे पु० तदुपक्रमे "शुनकस्तत्सुतो जज्ञे वीतिहव्यो धृतिस्ततः" भाग० ९।१३।१६। ११विश्वदेवभेदे पु० तद्ग्रामोपक्रमे "बलं धृतिर्विपाप्मा च पुण्यकृत् पावनस्तथा" भा०अनु०९१अ०। सा०द० उक्ते १३व्यभिचारिभावभेदे। सा च "सधृतिचपलताग्लानिचिन्तावितर्काः" इत्युद्दिश्य तत्र लक्षिता यथा "ज्ञानाभीष्टागमाद्यैस्तु संपूर्णस्पृहता धृतिः। सौहित्यवचनोल्लाससहास प्रतिभादिकृत्" उदाहृतं च "कृत्वा दीननिपीडनां निजजने बद्ध्वा वचोविग्रहम् नैवालोच्य गरीयसीरपि चिरादामुष्मिकीर्यातनाः। द्रव्यौघाः परिसञ्चिताः खलु मया यस्याः कृते साम्प्रतं नीवाराञ्जलिनापि केवलमहो मेयं कृतार्था तनुः" सा०द०। "ता धृतिरस्ति गतास्मि सम्प्रतीयम्" माघः। "स्थिता कथं शैलजनाशुगे धृतिः" किरा० "अम्बरान्तधृतेः" शा०सू० १४गुरुत्ववतां पतनाभावे हरिदासः "कार्य्यायोजन धृत्यादेः पदात् प्रत्ययतः श्रुतेः। वाक्यात् सङ्ख्याविशेषाच्च साध्यो विश्वविदव्ययः कुसुमा०। धृतीति ब्रह्माण्डादि पतनप्रतिबन्धकी भूतप्रयत्नवदधिष्ठितं धृतिमन्त्वात् वियति विहङ्गमधृतकाष्ठवत् धृतिश्च गुरुत्ववतां पतनाभावः" हरिदासः। मनसो भूतपञ्चकारब्धत्वात् क्षित्यंशधारणवत्त्वात् धृतिमत्त्वं बोध्यम्। धृतेर्भूमिगुणत्वञ्च भा० शा० २५५ अ० उक्तं यथा "भूमेः स्थैर्य्यं गुरुत्वं च काठिन्यं प्रसवार्थता। गन्धो गुरुत्वं शक्तिश्च संघातः स्थापना धृतिः"। "स्थैर्य्यमचाञ्चल्यं गुरुत्वं पतनप्रतियोगी गुणः प्रसवो धान्याद्युत्पत्तिस्तदर्थता, गुरुत्वं प्रथिमा पिण्डपुष्टिः शक्तिर्गन्धग्रहणसामर्थ्यं सङ्घातः श्लिष्टावयवत्वम् स्थापना मनुष्याद्याश्रयत्वं धृतिः पाञ्चभौतिके मनसि यो धृत्यंशः स पार्थिवः स्थैर्य्यशब्देनैवोपात्त इति धृतिशब्देनात्र भूतान्तरप्रवेशस्थानत्वमुच्यते" नीलकण्ठव्याख्या। तच्छन्दसोऽष्टादशसंख्यकत्वात्तत्तुल्यसंख्यायुते अष्टादशसंख्यायुक्ते च। १६ विपुलाख्य विष्कुम्भपर्वतस्थे वनभेदे विष्कुम्भपर्वतोपक्रमे "वनं तथा चैत्ररथं विचित्रं तेष्वप्सरो नन्दननन्दनञ्च। धृत्याह्वयं यद् धृतिकृत् सुराणां भ्राजिष्णु वैभ्राजमिति प्रसिद्धम्" सि०शि०। "विपुलशैलमस्तके केतुवृक्षो वटो धृतिर्वनं महाह्रदः सरः" प्रमिता०।

धृतिमत् त्रि० धृतिरस्त्यस्य मतुप्। धैर्य्यान्विते "कृतज्ञं धृतिमन्तञ्च कृच्छ्रमाहुररिं बुधाः" मनुः स्त्रियां ङीप्। "प्रत्युद्धृतां धृतिमतीं भरतो ववन्दे" "धृतिमतीरुपकान्तमपि स्त्रियः" पञ्चममनोः २रैवतस्य पुत्रभेदे पु० "अथ पुत्रानिमांस्तस्य निबोध गदतो मम। धृतिमानव्ययो युक्तस्तत्त्वदर्शी निरुत्सुकः" हरिवं० ७अ०। अजमीढनृपस्य पौत्रे ३नृपभेदे पु० "अजमीढस्य दायादो विद्वान् राजा जवी नरः। धृतिमांस्तस्य पुत्रस्तु, हरिवं०२०अ०। ४कुशद्वीपस्थे वर्षभेदे न० कुशद्वीपोपक्रमे "धृतिमत् पञ्चमं वर्षं षष्ठं वर्षं प्रभाकरम्" भा०भी० १२०अ०। ५अग्निभेदे पु० "विष्णुर्नामेह योऽग्निस्तु धृतिमान् नाम सोऽङ्गिराः" भा०व०२२०अ० स च अग्निर्धृतिहोमाङ्गम् धृतिहोमशब्दे दृश्यम्। ६त्रयोदशमन्वन्तरे सप्तर्षिमध्ये अङ्गिरोऽपत्यभेदे। "त्रयो-